

SKLADBA - SYNTAX

SKLADBA – je jazykovedná disciplína, súčasť gramatiky, ktorá sa zaoberá **spájaním slov vo vete, vetnými členmi, tvorením viet a súvetí.**

VETA – je gramaticky a významovo usporiadaná skupina slov, ktorá vyjadruje **ucelenú myšlienku**. Veta sa skladá z vetných členov.

Vetné členy sa delia na : 😊

Hlavné / základné / (nadradené) vetné členy

:

- 📖 **PODMET** -tvorí jadro dvojčlennej vety.
- 📖 **PRÍSUDOK** -tvorí spolu s podmetom jadro dvojčlennej vety.
- 📖 **VETNÝ ZÁKLAD** -tvorí jadro jednočlennej vety.

Rozvíjacie / vedľajšie / (podradené) vetné členy :

- 🕒 **PREDMET**
- 🕒 **PRÍSLOVKOVÉ URČENIE**
- 🕒 **PRÍVLASTOK**
- 🕒 **PRÍSTAVOK**
- 🕒 **DOPLNOK**

PODMET Po/2, Pov/2v, Pon/2n, je základný vetný člen dvojčlennej vety. Vyjadruje sa ním:

- **pôvodca činnosti** alebo nositeľ vlastnosti, stavu, okolnosti.
- **osoba alebo vec**, ktorá vykonáva činnosť alebo je v istom stave.

Pýtame sa naň otázkou : **Kto? Čo?**

Je najčastejšie vyjadrený : - **podstatným menom v N, (príp. v G) : Peter** dnes neprišiel.(N)

Nebolo tam **nikoho**. (G) Na nebi niet **hviezd**. (G)

- **prídavným menom** : **Chorý** vzdychá. **Múdrejší** ustúpi.
- **zámenom** : **Ty** to dobre vieš. **Ona** zabudla.
- **číslovkou** : **Tridsiatí** chodia do našej triedy. Iba **siedmi** neprišli.
- **neurčitkom** : **Fajčiť** zakázané. **Zabúdať** je ľudské.
- **citoslovcom** : Neďaleko nás sa ozvalo smutné **ach**. Radostné **hurá** sa ozývalo štadiónom.

Podmet môže byť : A, - **VYJADRENÝ Pov/ 2v** : je vyjadrený vo vete slovom.

Otec číta. (Kto číta? Otec.) **Dospelí** môžu vstúpiť. **Nikto** tu nie je. **Naši** vyhrali.

Prvý berie všetko. **Fajčiť** tu nie je povolené. Na chodbe zaznelo hlasné **tresk**.

- **NEVYJADRENÝ Pon/2n** : **nie je vyjadrený** vo vete slovom (doplníme si ho do zátvorky), je jasný z kontextu vety, z tvaru slovesa. (**ona**) Včera vôbec nepracovala. (Kto nepracoval? Ona.) (**my**) Nepôjdeme s vami. (Kto nepôjde? My.) (**ty**) Pomôž im!

B, - **HOLÝ Poh/2h** : nie je vo vete rozvitý iným vetným členom (prívlastkom). **Peter** dnes neprišiel.

- **ROZVITÝ Por/2r** : je vo vete rozvitý iným vetným členom (prívlastkom).

Nešťastný Peter dnes neprišiel.

- **VIACNÁSOBNÝ** : **Po viac./2 viac. Ženy a deti** majú prednosť. Futbal hrali **nielen chlapci, ale aj dievčatá**. Urobili ste to **vy alebo oni**. **Ani strelci, ani kajakári** neprekvapili.

PRÍSUDOK Pr/1, Prs/1s, Prs-m/1s-m, je základný vetný člen, ktorý vyjadruje :

- dej
- činnosť
- stav
- vlastnosť podmetu.

Pýtame sa naň otázkou : **Čo robí podmet? Čo sa deje s podmetom? Aký je podmet?**

Prísudok môže byť :

A, - SLOVESNÝ Prs/1s: tvorený

a; **plnovýznamovým slovesom** : *Chlapec sa smeje. Hodiny tikajú.*

b; **neplnovýznamovým slovesom + neurčitok plnovýznamového slovesa** :

Dievčatá začali spievať. Deti chceli potešiť mamu.

B, SLOVESNO – MENNÝ (alebo menný) Prs-m/1s-m

sponovým slovesom BYŤ + podstatné meno : *Otec je lekár. Chlapci sú huncúti.*

- II - + **prídavné mená** : *Študent je pracovitý. Drevo je mokré.*
- II - + **zámeno** : *Kniha je moja. Zošity sú naše.*
- II - + **číslovka** : *Boli sme štvrtí.*
- II - + **príslovka** : *Zápis bude pozajtra. Vajíčka sú natvrdo.*

C, - vyjadrený citoslovcom : *Žaba čľup do vody. Pretekár hop cez prekážky.*

Prísudok môže byť :

1. **HOLÝ:** Prh/1h, nie je vo vete rozvitý iným vetným členom, napr. Peter **číta**.
2. **ROZVITÝ:** Prr/1r, je vo vete rozvitý iným vetným členom, napr.
Predmetom – Peter **číta** knihu.
Príslovkovým určením – Peter **číta** v záhrade. Peter **číta** rýchlo.
3. **VIACNÁSOBNÝ:** Pr viac./1 viac., vo vete je viac prísudkov:
Sused sa stal policajtom alebo záchranárom? Princezná bola nielen krásna, ale aj múdra.
Cesta bola náročná a únavná. Bude to nepríjemné, ba až odpudzujúce.

PREDMET Pt/3, Ptp/3p, Ptn/3n, je rozvíjací / vedľajší vetný člen,- vo vete rozvíja

sloveso alebo prídavné meno vo funkcii **prísudku**,

- vyjadruje *zásah, cieľ, obsah* deja,
- pýtame sa naň všetkými pádovými otázkami okrem N, teda G,D,A,L,I.

Predmet môže byť vyjadrený : a, **podstatným menom** : Bojí sa **tmy**.

b, **zámenom** : Stretol **ju** v meste.

c, **neurčitkom** : Pomôžem ti **dostať sa** na druhú stranu.

Predmet môže byť :

A. PRIAMY Ptp/3p: v bezpredložkovom A . Napísali sme si **úlohu**. Nevedel **to**.

B. NEPRIAMY Ptn/3n: v ostatných pádoch a v predložkovom A. Tú radu máš **od otca**? Zľutovala sa **nad tebou**.

Predmet môže byť:

1. **HOLÝ** : Pth/3h, Mama upratala **dom**.
2. **ROZVITÝ**: Ptr/3r, Mama upratala **celý dom**.
3. **VIACNÁSOBNÝ**: Pt viac./3 viac., Mama upratala **dom** aj **dvor**.

PRÍSLOVKOVÉ URČENIE Pu/4, Pum/4m, Puč/4č, Pus/4s, Pup/4p je

rozvíjací / vedľajší vetný člen,

- rozvíja sloveso vo funkcii prísudku, bližšie určuje **okolnosti deja** (miesto, čas, spôsob, príčinu).

Príslovkové určenie môže byť vyjadrené :

- a, príslovkou : Zostanem **doma**.
- b, pádom podstatného mena : Zastavili sme sa **pred chatou**.
- c, neurčitkom : Odišiel **študovať**.

Príslovkové určenie môže byť :

1. **MIESTA** Pum/4m (kde?, kam?) Pobehol **poniže**.
2. **ČASU** Puč/4č (kedy?, odkedy?) Odvčera **pršalo**.
3. **SPÔSOBU** Pus/4s (ako?) Jeho plán prijali **s nadšením**. Hovoril **presvedčivo**.
4. **PRÍČINY** Pup/4p (prečo?, začo?) Vyskakuje **od radosti**. Neprídem **pre nádchu**.
Neprijali ho **pre zlý prospech**.

Pu môže byť :

1. **HOLÝ** : Schôdzka sa konala **pred domom**.
2. **ROZVITÝ** : Schôdzka sa konala **pred naším domom**.
3. **VIACNÁSOBNÝ** : Schôdzka sa konala **pred naším domom a plotom**.

POZOR !!! ROZDIEL medzi PREDMETOM a PRÍVLASTKOM:

PREDMET	PRÍVLASTOK
Viaže sa k prísudku. Pýtame sa naň <u>pádovými otázkami</u> (okrem N).	Viaže sa k podstatnému menu (k podmetu, predmetu...) Pýtame sa naň <u>AKÝ, KTORÝ, ČÍ?</u>
Mama olúpala <u>jablka</u> . (Jablka sa viaže k prísudku olúpala, teda je to predmet .) Pýtame sa: olúpala koho, čo? (pádovými otázkami – A)	Džús <u>z jablka</u> je výborný. (Z jablka sa viaže k pod. menu džús, teda je to prívlastok .) Pýtame sa: aký džús?

POZOR !!! ROZDIEL medzi PREDMETOM a PRÍSLOVKOVÝM URČENÍM:

PREDMET

- Umývam **príbory**. (koho? čo?)
Píšem **poznámky**. (čo?)
Rúbe **drevo**. (čo?)

*Pýtame sa **pádovou otázkou**,
vec je činnosťou **zasahovaná**.*

PRÍSLOVKOVÉ URČENIE

- Umývam **v kuchyni**. (kde?)
Píšem **perom**. (ako?)
Rúbe **pred domom**. (kde?)

*Pýtame sa **príslovkovou otázkou**, vec
nie je činnosťou zasahovaná, **vyjadruje**
len okolnosti.*

PRÍVLASTOK Pk/5, Pkz/5z, Pkn/5n je rozvíjací / vedľajší vetný člen,

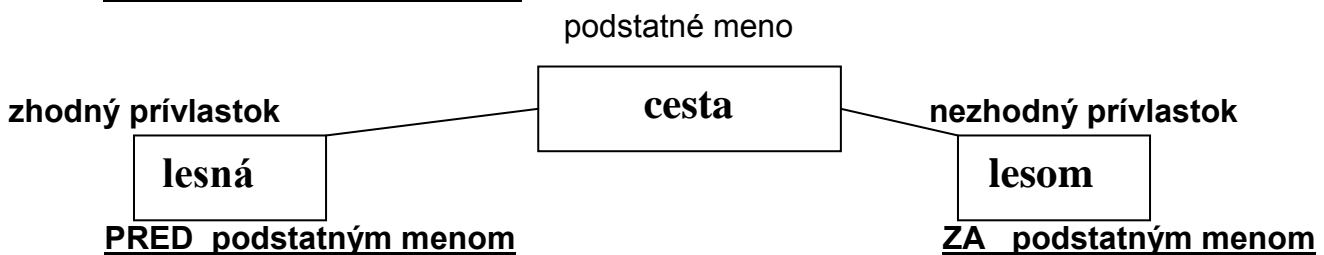
- vo vete rozvíja nadradené podstatné meno v úlohe ktoréhokoľvek vetného členu (napr. vo funkcii podmetu alebo predmetu).

Pýtame sa naň otázkami : **Aký? Ktorý? Čí?**

Prívlastok môže byť:

1. **ZHODNÝ**
2. **NEZHODNÝ**

1. **ZHODNÝ prívlastok Pkz/5z sa zhoduje** s nadradeným podstatným menom v RODE, ČÍSLE a PÁDE,
 - je vyjadrený **prídavným menom** : **dobrý** žiak, **šípové** ruže,
zámenom : **môj** otec, **naši** spolužiaci,
číslovkou : **prvá** skúsenosť, **tretí** pretekár,
príčastím : **tečúca** voda, **píšuci** žiak.
 - **najčastejšie stojí PRED podstatným menom** (ak stojí pred pod. menom- zhodný, ak stojí za pod. menom- nezahodný, pozor, výnimka vysvetlená v ďalšom riadku),
 - za podstatným menom je v odbornom názvosloví (kyselina **sírová**) a v básnickej reči (z lúčov **striebristých**).
2. **NEZHODNÝ prívlastok Pkn/5n sa nezahoduje** s nadradeným podstatným menom v RODE, ČÍSLE a PÁDE ,
 - je vyjadrený **podstatným menom** : otec **žiaka**, vchod **do školy**,
príslovkou : krok **vpred**, boj **zblízka**,
neurčitkom : túžba **víťaziť**, zákaz **fajčiť**,
 - **stojí ZA podstatným menom**.

POZOR!!! Výnimka! V združených pomenovaniach, *napr. kyselina chlorovodíková, zajac poľný atď.* je prívlastok **ZA** podstatným menom, ale je **ZHODNÝ** (zhoduje sa v rode, čísle aj páde).

Prívlastok môže byť : A. **HOLÝ** : matkine starosti,
B. **ROZVITÝ** : veľmi dobrý vtip,
C. **VIACNÁSOBNÝ** : dobrý a zábavný vtip

**Prívlastok môže byť : 1. POSTUPNE ROZVÍJAJÚCI
2. VIACNÁSOBNÝ**

1. POSTUPNE ROZVÍJACÍ : - skladá sa z 2 a viacerých prívlastkov,

- jeden rozvíja nadradené podstatné meno,

- druhý rozvíja tesnejší prívlastok aj s podstatným menom, tvoria **určovací sklad**,

- **nepíšeme medzi nimi čiarku**. Napr. Toto je **môj nový** bicykel. (Aký bicykel? Nový. Čí nový bicykel? Môj nový bicykel.)

2. VIACNÁSOBNÝ : - skladá sa z 2 a viacerých **rovnocenných** prívlastkov ,

- tvoria spolu **priradovací sklad**,

- **oddeľujeme ich čiarkou** ,

- môžeme ich spájať **spojkou A**, napr. milá a láskavá žena. Napr. Pociťila **silnú, neodolateľnú** túžbu zostať.

Ako rýchlo rozlíšiť postupne rozvíjací a viacnásobný prívlastok?

POSTUPNE ROZVÍJACÍ prívlastok

je vtedy, ak **medzi prívlastkami**

NIE JE spojka ani **čiarka**,

napr. Dunčove bystré oči

naše slávne slovenské jedlá

bez spojky

bez čiarky

VIACNÁSOBNÝ prívlastok

je vtedy, ak **medzi prívlastkami**

JE spojka, čiarka alebo oboje,

napr. ošarpaná, polozrútená budova

napr. zelené, žlté a červené jablká

s čiarkou

so spojkou

PRÍSTAVOK : - je voľný zhodný prívlastok,

- je vyjadrený **podstatným menom**, stojí **ZA** nadradeným podstatným menom,

- pomenúva z iného hľadiska to, čo už bolo pomenované prvým podstatným menom,

- zvyčajne je rozvitý, oddeľujeme ho **čiarkami, pomlčkami, dvojbodkami, zátvorkami** od nadradeného podstatného mena, ak sa nachádza uprostred vety, oddeľujeme ho čiarkou z oboch strán.

Prístavok môže byť:

a) HOLÝ (jednoduchý) Vtákokopysk divný, **cicavec**, znáša vajíčka do hniezda na brehu rieky.

b) ROZVITÝ Africké slony, **najväčšie suchozemské cicavce**, majú hmotnosť okolo 7500 kg.

c) VIACNÁSOBNÝ Takmer všetky kopytníky, aj **pakôň, jak, t'ava, jeleň a los**, sa veľmi skoro po narodení dokážu postaviť na nohy.

DOPLNOK - je rozvíjací (vedľajší) vetný člen

Môže byť **1. PREDMETOVÝ** viaže sa na predmet.

2. PODMETOVÝ viaže sa na podmet.

Precvič si vetné členy v teste Vetné členy 1.

Určujes tie vetné členy, ktoré sú napísané VEL'KÝMI PÍSMENAMI.

Základná škola v Marhani

Základná škola v Marhani